

Asia: VN/7543/2022

Lausuntopyyntö: Arviomuistio televisio- ja radio-ohjelmistojen siirtovelvoitteesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

VAMMAISFOORUMI

Liikenne- ja viestintäministeriö

Lausuntopyyntö: Arviomuistio televisio- ja radio-ohjelmistojen siirtovelvoitteesta

Viite: VN/7543/2022

Keskeiset huomiot esityksestä

- Vammaisfoorumi vaatii, että SVPL 227§ säilytetään vähintään entisellään. Vammaisfoorumi esittää kuitenkin, että tavoitteeksi tulee ottaa siirtovelvoitteen laajentaminen koskemaan HbbTV-signaalia ja pyytää harkitsemaan MTV3:n ja Nelosen lisäämistä siirtovelvoitteen alle.
- Vammaisfoorumi vaatii, että radiolähetysten siirtovelvoite säilytetään, sillä sen poistaminen olisi epäedullista sosioekonomisesti heikossa olevissa vammaisille ja heikentäisi merkittävästi tiedonvälityksen edellytyksiä kriisiaikoina.

- Vammaisfoorumi pyytää myös tarkistamaan IPTV:n palvelun tarjoajan saavutettavuusveloitteita siirtovelvoitteessa.
- Vammaisfoorumi muistuttaa ministeriötä vammaisten henkilöiden viestinnällisistä oikeuksista, jotka kytkeytyvät sosiaalisiin ja kulttuurisiin oikeuksiin. Tiedonsaannin yhdenvertaisuutta tulee peilata kysymällä, onko merkittävä mediasisältö jo lähtökohtaisesti saavutettava monille vammaisille henkilöille.
- Vammaisfoorumi ehdottaa siirtovelvoitetta arvioidaan uudestaan vuoden 2025 alussa. Siirtovelvoitteen ja esteettömyysdirektiiviin välistä suhdetta on arvioitava mediayhtiöiden ja teleoperaattoreiden saavutettavuuspalvelujen ja päätelaitteiden kehittyessä.
- Vammaisfoorumi näkee, että vaaratiedottaminen tulee välittää television kautta myös Ylen kanavilla, vaikka vaaratiedote jaettaisiin vaihtoehtoisesti mobiilista tai muilla vaihtoehtoilla.

Vammaisfoorumi kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto arviomuistiosta. Vammaiset mediankäyttäjät ovat tällä hetkelläkin haavoittuvassa asemassa tiedonsaannin suhteen. Vammaisfoorumi muistuttaa, että siirtovelvoite on kytköksissä vammaisten henkilöiden viestinnällisten oikeuksien toteutumiseen ja miten hyvin Suomi toteuttaa YK:n vammaissopimuksen pykälää 21 sananvapaudesta ja tiedonsaannista. Viestinnälliset oikeudet ovat tiiviisti, suoraan ja välillisesti sidoksissa yhdenvertaisuuteen. Monipuolinen tiedonsaanti, tarjolla olevat medioiden saavutettavuuspalvelut ja mahdollisuus saada tietoa eri mediatoimijoilta on tärkeä osa sananvapautta ja sen toteutumista.

Käytännön tasolla vammaisten viestinnällisten oikeuksia toteutumista rajoittavat monet seikat. Mediapalvelut edellyttävät käyttäjiltään valmiiksi taitoja käyttää perinteistä televisiopäätelaitetta, josta seurataan sisältöä antennin, kaapelin, kaapelioperaattorin alustalla tai verkon yli tilausohjelmajärjestelmissä. Tämä asettaa vammaiset henkilöt eriarvoiseen asemaan. Esimerkiksi näkö- ja kuulovammaiset ovat riippuvaisempia julkisista palveluista kuin muu väestö, koska em. ryhmille kohdennettuja ja räätälöityjä saavutettavuuspalveluja ei ole edelleen riittävästi tarjolla. Median ja ohjelmien seuraaminen eri alustoilta on monipuolistunut, mutta kaikilla ohjelmia seuraavilla ei ole välttämättä valmiuksia. Yhdenvertaisuus toteutuu vain, mikäli käyttäjällä on mahdollisuus päästä itseään kiinnostavaan ja koskevaan saavutettavaan mediasisältöön. Tämä tavoitetilä ei toteudu tällä hetkellä, koska 20 vapaasti saatavista kanavista vain 5 kanavaa välittää saavutettavia sisältöjä joko kotimaisten ohjelmien tekstityksillä, näkövammaisille suunnatulla äänitekstityksillä tai kuvailutulkauksella. Kuvailutulkkaus toteutuu vain Ylen tarjonnassa, ei kaupallisten toimijoiden sisällöistä. Viittomakielisten osalta viittomakielinen ohjelmasisältö ja tulkatut ohjelmat esitetään vain pääsääntöisesti Ylen ohjelmissa.

Siirtovelvoitetta ja sen tarkoituksenmukaisuutta arvioidessa Vammaisfoorumi näkee sen tärkeänä keinona ylläpitää ja mahdollistaa sananvapauden. Vuoden 2022 arviomuistio ottaa kantaa vuoden 2016 muistioon siirtovelvoitteesta ja sen suhteesta sananvapauteen. Vammaisfoorumi allekirjoittaa ajatuksen siitä, että erityisesti julkisen palvelun sisältöjen saatavuutta on pidetty vakiintuneesti

sananvapauden toteutumisen yhtenä vähimmäisedellytyksenä. Yleisradio Oy:lle on annettu Yleisradio Oy:sta annetun lain (1380/1993) 7 §:ssä asetettu julkisen palvelun velvoite sekä velvoite tuoda julkisen palvelun ohjelmistot jokaisen saatavilla yhtäläisin ehdoin.

Siirtovelvoitteen olemassaoloa puoltaa myös sen yhteys nykyiseen Sähköisen viestinnän palvelulakiin ja sen pykälään 211, joka velvoittaa Yleä tekstittämään ohjelmistostaan 100 %, lukuun ottamatta suorana lähetettäviä urheiluohjelmia, musiikkiesityksiä ja alueuutisia. Kaupallisten kanavien puolestaan tulee tekstittää 75 % ohjelmistostaan. Tilausohjelmajärjestelmien osalta tekstittävien sisältöjen määrän tulee olla vähintään 30 %. Samalla myös laadunvaatimus tuli uutena lisänä ja mediatoimijoiden tulee raportoida Liikenne- ja viestintävirastolle toimistaan palvelujen esteettömyyden toteuttamiseksi. Vammaisfoorumin arvio on se, että tämä viime vuosien lainsäädännössä tapahtuneet tarkennukset korostavat lisääntyneitä kaupallisten kanavien merkitystä ja roolia suuren yleisön tavoitettavuuden saamisessa.

Siirtovelvoitteen laajentaminen kaupallisille kanaville

Vammaisfoorumi ehdottaa ministeriötä myös arvioimaan uudestaan, millä tavoin valtakunnallista ja merkittäviä yleisöjä tavoittelevat kaupalliset kanavat toteuttavat myös sananvapautta ja missä määrin nämä valtakunnalliset tv-kanavien sisältö nähdään merkittävänä sananvapauden kannalta. Sähköisen viestinnän palvelulain nojalla Yle, MTV ja Nelonen välittävät tekstitettäviä sisältöjä.

Mainitseminen arvoinen asia on muun muassa yleisen edun kanavan MTV3:n uutis- ja ajankohtaisohjelmat, joilla on omat perusteet ja, jotka sisältävät yhteiskunnallista merkittävää uutisointia ja keskustelua ajankohtaisista uutisista. Merkittäviä yleisöryhmiä palvelevan ohjelmiston nojalla Nelonen tuottaa suomenkielisissä ohjelmissa tekstityksiä. Molemmat kanavat tekstittävät kotimaisia tv-ohjelmia ministeriön päätöksellä ja SVPL:n nojalla. Tässä suhteessa olisi hyvä arvioida ovatko siirtovelvoitteen perusteet sananvapauden ja tiedonsaannin yhdenvertaisuuden nimissä muuttuneet tasapuolisuuden näkökulmasta eli onko siirtovelvoite hyvä ulottaa myös kaupallisille kanaville, eli MTV3- kanavalle ja Neloselle.

Radiolähetysten siirtovelvoite

Vammaisfoorumi näkee, että absoluuttinen minimi tulee olla pitää siirtovelvoite nykyisen laajuisena. Esimerkiksi radiolähetysten siirtovelvoitteiden lopettaminen aiheuttaisi kuluttajille lisäkustannuksia muun muassa laitehankintojen muodossa. Tässä vammaiset ihmiset ryhmänä joutuisivat muita huonompaan asemaan, sillä vammaisilla henkilöillä on tyypillisesti muita ryhmiä heikompi

sosioekonominen tilanne. Vaikka velvoitteen poisto voitaisiin väittää neutraaliksi toimenpiteeksi, olisi se tosiasiallisesti vammaisia välillisesti syrjivä. Huomioiden tiedotustarpeet yhteiskunnassa, erityisesti kriisiaikoina olisi myös hyvin epäedullista kokonaisturvallisuuden ja resilienssin näkökulmasta heikentää julkisesti tärkeän tiedon välitystä.

Siirtovelvoite ja IPTV-palvelut

Nykyinen lainsäädäntö ei ota kantaa teknisen jakelijan (teleoperaattori) vastuuseen välittää tekstitettäviä televisio-ohjelmia tai sen kaltaisia sisältöjä, jotka on suunnattu suurille yleisömäärille. Vammaisfoorumin jäsenjärjestöt Näkövammaisten keskusliitto sekä Kuuloliitto ovat tuoneet monien vuosien aikana esille keskusteluissa muun muassa Liikenne – ja viestintäviraston (nykyisin Traficom) ja teleoperaattoreiden kanssa sen, että tallenne- ja suoratoistopalvelujen sisällöissä on varmistettava myös kotimaisten sisältöjen tekstitys- ja äänitekstityspalvelut. Tällöin avainasemaan nousee se, miten on varmistettu mediayhtiön ja jakelijan välillä lähetyssignaali, johon ei puututa. Toisin sanoen, miten varmistetaan se, että mediayhtiö ja jakelija (teleoperaattori) ovat sisältäneet tekstitykset ja äänitekstitykset IPTV:n tallenne- ja suoratoistopalveluissa. Nykyisin mediayhtiön, eli lähettäjän, ja teleoperaattorin, eli jakelutekniikasta vastaavan, vastuu on jätetty avoimeksi. Kun vastuu jakeluketjuissa ei ole selkeästi määritetty, niin kuulo- tai näkövammaisen henkilön katselukokemus muodostuu hajanaiseksi ja riippuvaiseksi omasta kyvystään hankkia tietoa eri palvelujen ominaisuuksista ja käyttöönnotosta. Tekstityksen ja äänitekstityksen käyttöönnoton tuki IPTV-palveluissa ja digibokseissa on teleoperaattoreilla edelleen hajanaista.

Siirtovelvoitteen ja esteettömyysdirektiivin vaikutus

AV-mediapalveluihin kohdistuu vuoden 2025 kesän jälkeen laajempia vaatimuksia. Esteettömyysdirektiivin vaatimuksia sovelletaan muun muassa AV-sisältöpalveluihin pääsyn tarjoaviin palveluihin. Kaikkia palveluja koskevat vaatimukset käsittelevät palvelun toiminnasta annettavia tietoja ja tiedot tulee antaa esteettömästi. Audiovisuaaliset palvelut tulee esteettömyysdirektiivin nojalla vastata saavutettavuusvaatimukseen, eli WCAG 2.1 vaatimukseen (helposti havaittava, hallittava, ymmärrettävä ja toimintavarma). Direktiivin mukaan palvelun lisävaatimuksena tulee antaa tietoa esteettömyysominaisuuksien saatavuudesta ja tarjottavista esteettömyyspalveluista (tekstitys, äänitekstitys, kuvailutulkkaus, viittomakielinen sisältö) ja välittää ne tarkasti esitettyinä, laadukkaina ja käyttäjä voi hallita niiden käyttöä.

Muistiossa ei tule ilmi siirtovelvoitteen päätöksen alustavaa kestoa. Aiempi tarkastelujakso on ollut 5 vuotta. Siirtovelvoitetta on arvioitava mielestämme lyhyemmällä aikavälillä aiemmasta. Viiden

vuoden aikana televisiotekniikan kehitys tulee olemaan nopeata ja mediankäyttöä tulee seurata. Vammaisten henkilöiden mediankäyttö on verrattain vielä riippuvaisempi siitä, missä määrin saavutettavuuspalveluja tarjotaan ja miten. Vammaisfoorumi ehdottaa seuraavaa tarkastelua jo vuoden 2024 lopussa tai vuoden 2025 vuoden alussa, kun esteettömyysdirektiivi tulee voimaan 28.6.2025. Siirtovelvoitteen ja esteettömyysdirektiivin yhteisvaikutusta on arvioitava.

On syytä arvioida jatkossa säännöllisin ajoin, minkälainen on saavutettavuustarjonta medioissa ja sitä kautta tarkastella miten päätelaitteet tukevat saavutettavuutta. Näin saadaan tietoa, mitkä ovat vallitsevat jakelutekniikat, mikä on antenni-, kaapeli- ja verkkojakelun väliset suhteet ja millaisia valmiuksia mediayhtiöiltä ja teleoperaattoreilta edellytetään pääsystä AV-mediasisältöön ja mikä on päätelaitteiden ja jakelutekniikoiden tilanne, ml. erilaiset päätelaitteet smart-tv, hybridi-tv:t ja digisovittimet.

Hybridi-TV

Vammaisfoorumi ehdottaa, että siirtovelvoite laajennetaan koskemaan HbbTV-signaalia ja pyytää harkitsemaan MTV:n ja Nelosen lisäämistä siirtovelvoitteen alle. Vammaisfoorumi näkee, että saavutettavuutta edistäviä ja helpottavia teknologisten ratkaisujen käyttöönottoa on syytä edistää ja vahvistaa. On nähtävissä merkkejä siitä, että laajakaistaverkkoon kytketyt tilausohjelmalvelut ja Hybridi-TV mahdollistavat saavutettavuuspalvelujen kehittämistyötä ja käyttöönottoa samoin kuin lineaarinen TV. Hybridi-TV mahdollistaa muistion mukaan verkon kautta tarjottavien lisäpalveluiden kytkemisen lineaariseen televisio-ohjelmistoon, muun muassa erilaiset tekstitykset ja täydentävät ohjelmistot ja lisäpalvelut ohjelmistotalojen verkkopalveluissa. Tämä edistäisi muun muassa Yle Arenaa, jonka painotus on tilausohjelmalveluissa hyvin merkittävä ja katsojaosuus on suuri.

Arviomuistion ja konsulttiselvityksen mukaan kaikki kuullut mediayhtiöt näkevät HbbTV:n osana saavutettavuuspalveluiden kehittämistä. Tämä olisi käytännössä mahdollista niin, että HbbTV – signaalin avulla on mahdollista jakaa lisätekstityspalveluita laajakaistan yli.

Vaaratiedottaminen

Vammaisfoorumi näkee muistiossa kirjatut asiat vaaratiedottamisesta tärkeänä Yleisradion tehtävänä poikkeustilanteessa. Tämä tukee viranomaistehtävää ja se on nähtävänä välttämättömänä palveluna, erityisesti tämän hetken poliittisessa tilanteessa, jossa kartoitetaan ja kehitetään siviilivalmiutta. Vaaratiedottaminen tapahtuu kirjallisesti, sen tulee olla muun muassa kuulovammaisille ja viittomakielisille henkilöille toimiva tapa saada tieto ajantasaisesti kriisitilanteessa.

Vammaisfoorumi näkee, että vaaratiedottaminen tulee välittää myös television kautta Ylen kanavilla, vaikka vaaratiedote jaettaisiin vaihtoehtoisesti mobiilista tai muilla vaihtoehtoilla. Muistiossa mainitaan, että nykyisen vaaratiedotelain 5§:n mukaan vaaratiedote voidaan välittää myös tv:ssä, jos vaaratiedotteen antava viranomainen niin päättää. Vaaratiedotetta välitettäessä tulee varmistaa, että televisiossa näkyvä vaaratiedotteen teksti tuotetaan myös äänitextitettynä ja viitottuna.

Ote asiaan liittyvästä ihmis- ja perusoikeudellinen sääntelystä

YK:n vammaisyleissopimus edellyttää sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet varmistaakseen vammaisille henkilöille muiden kanssa yhdenvertaisen pääsyn tiedottamiseen ja viestintään (artikla 9). Lisäksi sopimusosapuolten tulee toteuttaa kaikki asianmukaiset toimet, että vammaiset henkilöt voivat vastaanottaa ja välittää tietoja ja ajatuksia yhdenvertaisesti muiden kanssa sekä käyttäen kaikkia valitsemiaan tämän yleissopimuksen 2 artiklassa määriteltyjä viestintämuotoja, muun muassa:

a) antamalla suurelle yleisölle tarkoitettua tietoa vammaisille henkilöille oikea-aikaisesti ja ilman lisäkuluja sellaisessa saavutettavassa muodossa ja sellaista saavutettavaa teknologiaa käyttäen, jotka soveltuvat eri tavoin vammaisille henkilöille; (artikla 21). Euroopan ihmisoikeussopimuksen artikla 10, joka sisältää oikeuden vastaanottaa tietoja, yhdessä syrjinnänkieltoa koskevan artikla 14 edellyttää että yleissopimuksessa tunnustetut oikeudet tulee taata ilman minkäänlaista henkilökohtaiseen ominaisuuteen perustuva kuten vammaisuuteen liittyvää syrjintää. Perusoikeudet sananvapaudesta ja syrjinnänkiellosta löytyvät myös kansallisesta lainsäädännöstämme (PL 12§ ja PL § 6).

Vammaisyleissopimus myös edellyttää, että sopimusosapuolet toteuttavat kaikki tarvittavat toimet varmistaakseen vammaisten henkilöiden suojelun ja turvallisuuden vaaratilanteissa, mukaan lukien aseelliset selkkaukset, humanitaariset hätätilat ja luonnonkatastrofit. (Artikla 11).

Vammaisfoorumi ry

Kyröläinen Anni
Vammaisfoorumi ry

